

BRAZYLKA ZAPOMNIANA DZIELICA BIAŁEGOSTOKU spacer historyczny

Wyrusz z nami na spacer po jednej z najbardziej intrygujących i nieznanych dzielnic dawnego Białegostoku – **Brazylce**.

Poznamy miejsca ważne dla codziennego życia mieszkańców dawnego Białegostoku. Odkryjemy historie zapomniane, ukryte w murach, torach i starych uliczkach.

Choć centrum spaceru stanowi **Brazylka**, niewielka, dziś niemal zapomniana dzielnica, nasza wędrowka poprowadzi również przez sąsiednią **Wygodę**, która z biegiem lat wchłonęła ten teren. Dzięki temu zobaczymy, jak zmieniała się ta część miasta i jak splecione są ze sobą losy obu dzielnic.

Inicjatywa zrealizowana w ramach projektu „Młodzieżowe Podlaskie Lokalnie 2024-2026”

Sfinansowano ze środków Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
w ramach Programu Fundusz Młodzieżowy na lata 2022-2033

DOFINANSOWANO PRZESZ

OPERATORZY PROJEKTU

PROJEKT

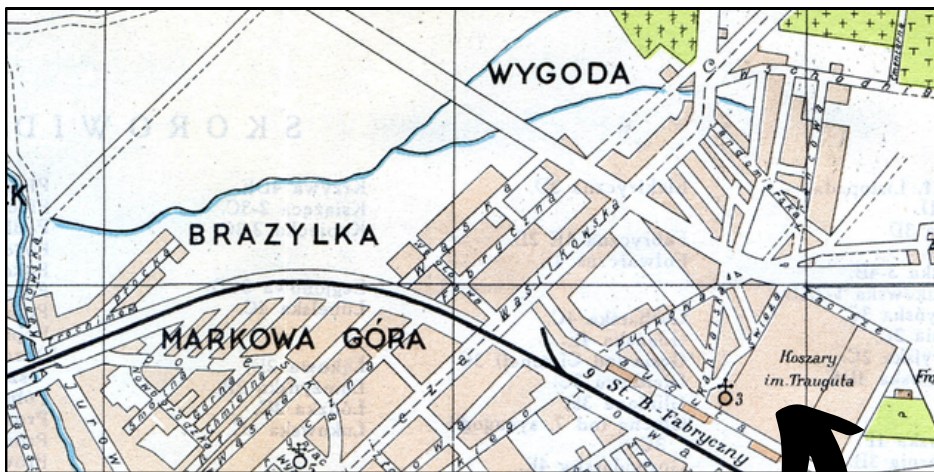
SKĄD TA NAZWA?

Pochodzenie nazwy sięga I połowy XX wieku i do dziś pozostaje przedmiotem domysłów.

Istnieją dwie najczęściej przytaczane teorie.

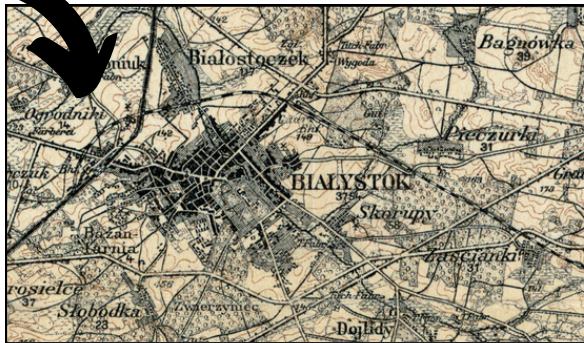
Pierwsza mówi o tajemniczym mężczyźnie, który tuż po I wojnie światowej miał krążyć po okolicy, oferując mieszkańcom wyjazdy do Brazylii „za chlebem”. Lokalna ludność oddawała mu swoje oszczędności – mężczyzna jednak zniknął bez śladu, a jego tożsamość nigdy nie została ustalona.

Druga, bardziej prawdopodobna, wiąże się z powrotem emigrantów z Brazylii po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. Osiedlili się ponownie w tej części miasta, a nazwa miała nawiązywać do ich historii.

Plan Białegostoku z 1935 r.
 Źródło: wklejka do książki *Przewodnik po Polsce*, t. 1, *Polska Północno-Wschodnia*, red. W. Jamiński, wyd. Związek Polskich Towarzystw Turystycznych, Warszawa 1935.

Dawna dzielnica Brazyłka obejmowała przede wszystkim ulice **Wąską i Fabryczną** (w części położonej za torami kolejowymi).

Białystok w 1914 r.

Tereny te, leżące na obszarze dawnej wsi Białostoczek, zostały włączone w administracyjne granice Białegostoku dopiero w 1919 r. Na mapie z 1914 r. wieś Białostoczek widnieje jeszcze jako osobna jednostka.

źródło: Biblioteka Narodowa, Szczegółowy Atlas Królestwa Polskiego i ziem przyległych wykonany wedle oryginalnych kart jenerałego Sztabu Niemieckiego, [Zeszyt 8] 30, sygn. ZZK S-2 726 A.

ZA TORAMI... MIESZKAŃCY BRAZYLKI I WYGODY

Dom przy ul. Traugutta 14
Źródło: Karta Ewidencji Zabytków
Architektury i Budownictwa
PL.1.9.ZIPOZ.NID_E.20.BK.152126.

W okresie międzywojennym Brazylkę zamieszkiwali nie tylko powracający z emigracji, ale również najubożsi białostoczanie oraz ludność żydowska. Ich obecność potwierdzają zarówno wspomnienia dawnych mieszkańców, jak i bliskość żydowskiego gimnazjum przy ulicy Fabrycznej.

Brazyłka zachowała wiele cech dawnej wsi – szczególnie przy ulicy Fabrycznej, gdzie do dziś stoją drewniane domy ustawione szczytem do ulicy. To układ typowy dla wąskich, chłopskich działek, na których mieściły się też budynki gospodarcze.

Choć dziś niepozorna, przed wojną ulica ta pełniła funkcję lokalnego centrum. Znajdowały się tu sklepy, warsztaty i punkty usługowe pozwalające mieszkańcom załatwić codzienne sprawy w najbliższej okolicy.

Wśród zabudowy wyróżniał się dom przy skrzyżowaniu z ulicą Węglową, należący do oficera 42. Pułku Piechoty – Busłowskiego. Naprzeciwko działał niewielki sklep rodziny Speichlerów, a tuż obok drugi, prowadzony przez trzykrotną wdowę.

Znaczenie tej części miasta wzrosło wraz z budową kolei. Po otwarciu linii Białystok-Wołkowysk-Baranowicze w 1886 r., w rejonie dzisiejszej ulicy Traugutta powstał tzw. dworzec poleski (obecnie Białystok Fabryczny) oraz kolonia domów dla pracowników kolei. Budynki te, utrzymane w stylu rosyjskiego budownictwa drewnianego i carskiej architektury ceglanej, do dziś są cennym świadectwem minionej epoki.

Niektóre z nich – jak dom przy ulicy Traugutta 6 – mają swoją wyjątkową historię. W czasie II wojny światowej działał tu szpital.

Po wojnie budynki te nadal służyły kolejarzom. Dziś, mimo licznych przebudów, wciąż przypominają o codziennym życiu toczącym się „za torami”.

Dworzec Białystok Fabryczny

Źródło: Muzeum Historyczne – Oddział Muzeum Podlaskiego w Białymstoku, sygn. MBHI 27737

Dom przy ul. Traugutta 6

Źródło: Architektura ceglana w Białymstoku, oprac. I. Górską i in., Białystok 2019.

TRASA SPACERU:

- **ul. Wąska i Fabryczna** – serce dawnej dzielnicy Brazyłka
- **ul. Traugutta** – świadectwo rozwoju kolei i obecności 42. Pułku Piechoty
- **dworzec Białystok Fabryczny** – ważny punkt transportowy i miejsce tragicznych wywózek na Sybir
- **teren dawnych koszar 42. Pułku Piechoty** – przestrzeń związana z historią wojskowości i początkiem sportowej kariery Jagiellonii
- **Kościół Najświętszego Serca Jezusa** – dawny sobór prawosławny, dziś świątynia rzymskokatolicka

Organizator:

**Studenckie Koło Naukowe Historyków
Uniwersytetu w Białymstoku**

Partnerzy:

Wydział Historii Uniwersytetu w Białymstoku

**Stowarzyszenie na Rzecz Ochrony Dziedzictwa
Kulturowego i Zachowania Tożsamości „Gryf”**

Na okładce: Plan miasta Białegostoku z 1938 r., Podlaska Biblioteka Cyfrowa

Inicjatywa zrealizowana w ramach projektu „Młodzieżowe Podlaskie Lokalnie 2024-2026”

Sfinansowano ze środków Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
w ramach Programu Fundusz Młodzieżowy na lata 2022-2033

DOFINANSOWANO PRZECZ

OPERATORZY PROJEKTU

PROJEKT